

© SIFO 2011
Oppdragsrapport nr. 6 – 2011

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
Sandakerveien 24 C, Bygg B
Postboks 4682 Nydalen
0405 Oslo
www.sifo.no

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporter lagt ut på Internett, er lagt ut kun for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

Tittel Identitetstyveri Omfang, tillit og beskyttelse mot risiko	Antall sider 32	Dato 28.12.2011
Forfatter(e) Ragnhild Brusdal og Randi Lavik	Prosjektnummer 11-2004-45	Faglig ansvarlig sign.
Oppdragsgiver Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet		
Sammendrag <p>I denne rapporten ser vi på utbredelse av identitetstyverier i Norge. 6,8 prosent av befolkningen på 18 år og eldre sier de er blitt utsatt for identitetstyveri en eller flere ganger. Vi har anslått dette til å utgjøre ca 240 000 personer som en eller annen gang i løpet av sitt liv er blitt utsatt for identitetstyveri.</p> <p>Ved identitetstyveri har flest tillit til at bankvesenet ordner opp. 75 prosent har tillit til at bankenes kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjalne bankkort, 74 prosent har tillit til at banken sørger for at en ikke blir økonomisk skadelidende hvis kontoen blir misbrukt, 47 prosent har tillit til at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri og 41 prosent har tillit til at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjalne kort og sertifikater.</p> <p>Det er ganske mange som prøver å la være å utsette seg for risiko. 87 prosent sier at de aldri eller sjelden gir fra seg personlig informasjon over telefon, 78 prosent sier de vanligvis eller alltid skjuler koden når de betaler med bankkort, 75 prosent sier de vanligvis eller alltid logger av PC'n slik at ikke andre skal få tilgang til deres dokumenter, 70 prosent sier de vanligvis eller alltid river i stykker papirer med personlige opplysninger på, og 25 prosent sier de vanligvis eller alltid har låst postboks.</p> <p>Undersøkelsen ble gjennomført i mars 2011 i form av en web-undersøkelse. Undersøkelsen ble gjennomført av TNS Gallup, hvor 1124 personer svarte. Undersøkelsen er en del av SIFO-surveyen.</p>		
Stikkord Identitetstyveri, tillit, risiko		

Identitetstyveri

Omfang, tillit og beskyttelse mot risiko

av

Ragnhild Brusdal og Randi Lavik

2011

STATENS INSTITUTT FOR FORBRUKSFORSKNING
postboks 4682 Nydalen, 0405 Oslo

Forord

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har bedt SIFO om å videreføre prosjektet *identitetstyveri*. I 2010 ble det publisert en rapport «Identitetstyveri i tillitsfulle systemer» hvor det ble samlet informasjon og eksisterende tallmateriale som kan belyse fenomenet identitetstyveri i Norge. Det ble også intervjuet representanter for institusjoner og bedrifter som på ulikt vis er berørt av fenomenet identitetstyveri.

Nå har vi gjennomført en såkalt offerstudie hvor man gjennom et representativt utvalg ser på utbredelsen av identitetstyveri, og hva som kjennetegner de som har vært utsatt for dette. Denne undersøkelsen gikk i mars 2011 i form av en web-undersøkelse. Det er den delen av SIFO-surveyen som tar for seg identitetstyveri vi skal se nærmere på.

SIFO, 1. desember 2011

Innhold

Forord.....	5
Innhold	7
Sammendrag.....	9
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn.....	11
1.2 Datamateriale	12
2 Tap og tyverier av personlige dokumenter	13
2.1 Oversikt over simple tyverier og identitetstyverier.....	13
2.2 Eksempler på simple tyverier og identitetstyverier.....	17
2.2.1 Kort stjålet og misbrukt.....	17
2.2.2 Kort er blitt misbrukt under betalingen	18
2.2.3 Bekjente har brukt ens navn	18
2.2.4 Teknisk svikt	19
2.2.5 Utenlandsturer	19
2.2.6 Misbruk blant offentlige instanser.....	19
2.2.7 Etterspill	19
3 Ulike typer tillitt.....	21
4 I hvilken grad beskytter man seg mot risiko?	25
5 Oppsummering.....	31
Litteratur.....	33
Vedlegg	35

Sammendrag

Denne rapporten er en såkalt offerstudie hvor man gjennom et representativt utvalg ser hvor mange som sier de har vært utsatt for identitetstyveri. I en foregående rapport (Berg og Brusdal 2010) ble det skissert en tottrinnsmodell for identitetstyveri hvor det i første fase handler om uautorisert tilegnelse av personlige dokumenter som kan brukes i forbindelse med svindel eller tyveri. I neste fase vil disse dokumentene brukes for å tilegne seg økonomiske verdier i en annens navn, eller for å misbruke en annens identitet. Dette er det vi betegner som identitetstyveri.

Undersøkelsen er en del av SIFO-surveyen som gjennomføres kontinuerlig. Undersøkelsen i 2011 var en web-undersøkelse, og ble gjennomført av TNS Gallup. 1124 personer i alderen 18–80 år svarte på undersøkelsen.

Våre tall viser at det er et betydelig antall identitetsdokumenter som blir stjålet eller tapt og at flere hundre tusen har mistet dokumenter med personlig opplysninger de siste to årene. Hva som skjer med alle disse dokumentene vet vi ikke, men det skulle ligge til rette for identitetstyveri dersom disse dokumentene faller i gale hender. Svært mange, over 300 000, sier de har opplevd at det urettmessig har blitt tatt penger ut av deres konto. Dette er ikke identitetstyveri, men simpelt tyveri. Men det er også mange som har vært utsatt for identitetstyveri. De som har opplevd at det har blitt opprettet lån og kreditt i deres navn, og/eller kjøpt varer og tjenester i deres navn, og/eller at deres gode navn og rykte har blitt skadet ved misbruk av deres identitet, utgjør 6,8 prosent av befolkningen 18-80 år. Det vil si at om lag 240 000 personer sier de har på en eller annen måte vært utsatt for identitetstyveri en eller flere ganger. Identitetstyveri er en ubehagelig opplevelse og det tar lang tid å få ryddet opp etter en slik hendelse, og selv om de økonomiske problemene som regel er av mindre betydning skaper dette en følelse av utrygghet fordi man ikke vet om identitetstyven har flere forsøk på gang.

Flest har tillit til at bankvesenet ordner opp. 75 prosent har tillit til at bankenes kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne bankkort, 74 prosent har tillit til at banken sørger for at en ikke blir økonomisk skadelidende hvis kontoen blir misbrukt, 47 prosent har tillit til at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri og 41 prosent har tillit til at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbrukt av stjålne kort og sertifikater. Det er noen forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til tillit til om man får hjelp dersom man har vært utsatt for et identitetstyveri. Først og fremst er det en større andel av kvinnene som svarer «vet ikke» på alle spørsmålene. Det er ellers en større andel kvinner enn menn som stoler på at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk, og det er flere kvinner enn menn som mener at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri. Kvinnene fremstår som noe mer usikre enn mennene, det ser ut som de i mindre grad vet hvilke rettigheter og muligheter man har. Dette kan antyde at det er be-

hov for informasjon om hvordan man forholder seg dersom man har vært utsatt for et identitetstyveri.

Bosted har en viss betydning for tillit. Det er langt færre i Oslo enn de andre stedene i landet som har tillit til at politiet har systemer som stopper misbruk. 32 prosent hadde tillit til at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stoppet misbruk av stjålne pass og sertifikater, mot 46 prosent i store byer og 44 prosent i mindre byer. Det er ellers flere i større og mindre byer som har tillit til at myndighetene ordner opp enn de som bor i Oslo. Det kan tenkes at politiet i Oslo har andre utfordringer som en ellers i landet ikke har, og at folk derfor har mindre tillit til at politiet klarer å ordne opp i alt. Det norske folk har i vært beskrevet som naive og Norge som en åpen buffé når det gjelder identitetstyveri. Også denne studien antyder at folk er for tillitsfulle og dermed lite påpasselige. Mange har beskrevet hendelsesforløpet da de var utsatt for identitetstyveri og det er et forbedringspotensial i hvordan de håndterer sine identitetskort, f.eks. ved å la være å henge håndvesken på stolen når de er på restaurant, skjule inntasting av pin-kode og ikke slippe kortet av synet når man betaler med kort, slik at det at det ikke bare er å forsyne seg for uærlige mennesker.

Det er ganske mange som prøver å la være å utsette seg for risiko. 87 prosent sier at de aldri eller sjelden gir fra seg personlig informasjon over telefon, 78 prosent sier de vanligvis eller alltid skjuler koden når de betaler med bankkort, 77 prosent sier de vanligvis eller alltid river i stykker papirer med personlige opplysninger på, og 25 prosent sier de vanligvis eller alltid har låst postboks. Det er ellers noen forskjeller på hvem som utsetter seg for risiko. Det er oftere de under 50 år som gir fra seg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon enn de som er 50 år og eldre. Det er også oftere eldre enn yngre som skjuler koden når de betaler med bankkort. Likedan er det oftere eldre enn yngre som river i stykker papirer med personopplysninger, og som logger av PC'en for at andre ikke skal få tilgang til dokumenter. En kunne vente at yngre ville være mer forsiktige enn eldre fordi disse har mer kjennskap til IKT, men slik er det ikke. Utdanning har også en viss betydning for hvorvidt man utsetter seg for risiko. Det er gjennomgående at de med høy utdanning i større grad utsetter seg for risiko sammenlignet med dem med lavere utdanning. Det er flere med lav utdanning som sier de skjuler koden, river i stykker papirer og logger av PC'en.

Rapporten viser at det norske folk er noe mindre påpasselige enn andre nasjoner i hvilken grad de beskytter seg mot innsyn i personlige dokumenter. Det er et forbedringspotensiale i å lære folk ikke å gi fra seg personlige opplysninger over telefon, i å skjule koden når de bruker bankkort, og rive i stykker papirer med konto- og personopplysninger. Sist, men ikke minst kan det være hensiktsmessig å få folk til å ha lås på postkassen. Identitetstyveri er et økende problem og det er lite som tyder på at forsøk på identitetstyverier vil avta. Det er derfor viktig for norske kvinner og menn og utvikle gode rutiner som kan motvirke dette.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I 2010 ble det på oppdrag fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Næringsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet samlet inn tilgjengelig kunnskap om *identitetstyverier* i Norge. Videre var oppdraget å vurdere behovet for å belyse dette fenomenet ytterligere. Det ble konkludert med at identitetstyveri var et komplekst fenomen, og at det var behov for en mer detaljert undersøkelse (Se Berg og Brusdal 2010). Det er to måter å danne seg et bilde av utbredelsen av identitetstyveri på: i) gjennom såkalte offerundersøkelser der et representativt utvalg av befolkningen blir intervjuet om identitetstyveri, eller ii) gjennom eksisterende statistikk som kan belyse omfanget. Mens foregående rapport så på eksisterende statistikk av dette fenomenet, skal vi i denne rapporten – gjennom et representativt utvalg av befolkningen - se på hvor mange som rammes av identitetstyveri og på hvilke måter dette skjer. Et annet tema er hvilken tillitt den norske befolkning har til banker og myndigheter når de skal hjelpe eventuelle ofre som har vært utsatt for identitetstyveri.

Rapporten som kom ut i 2010 ble kalt ”Identitetstyveri i tillitsfulle systemer”. Dette peker tilbake på mange av informantenes beskrivelse av de offentlige systemene og deres forhold til disse. I Norge har befolkningen tilgang til mange av forvaltningens saksdokumenter. Brukervennlige, lønnsomme og effektive systemer bygd på åpenhet og tillit foretrekkes fremfor sikkerhetskontrollerende systemer. Det har vært sagt at dette gjør at Norge framstår som en *åpen buffét* for de som vil begå ID-kriminalitet. Hvis dette er riktig, er det svært bekymringsfullt. Dersom fenomenet identitetstyveri får utvikle seg fritt, kan befolkningen i verste fall miste tilliten til finansielle og offentlige institusjoner. Norge er et land kjennetegnet av at befolkningen har svært høy tillit til hverandre og til offentlige institusjoner og systemer (ESS 2009, Sødal & Johansen 2009). Tillit er selve limet i samfunnet (Elster 2000). Men veien fra funksjonell tillitsfullhet til naivitet kan være kort. Vi gir fra oss privat informasjon i troen på at de fleste er ærlige. Utenlandske kriminelle har beskrevet oss som naive (Angell 2009). I hvilken grad ikke-ofre beskytter opplysninger om seg selv og egen økonomi er også tema i denne rapporten.

Fenomenet identitetstyveri er komplekst og vanskelig å avgrense. Selve begrepet har også vært kritisert fordi offeret ikke mister sin identitet, men at det er noen som misbruker hans eller hennes identitet. I rapporten ble det skissert en modell hvor identitetstyveriet skisseres i to trinn (Berg og Brusdal 2010). I første fase handler det om uautorisert tilegning av papirer som kan brukes i forbindelse med svindel eller tyveri. I neste fase vil disse opplysningene brukes for å tilegne seg økonomiske verdier i en annens navn, eller for å misbruke en annens identitet. I det følgende skal vi belyse de ulike punktene i modellen og ser innledningsvis på utbredelsen av tap av ulike personlige dokumenter og papirer som førerkort, pass og lignen-

de. Deretter spør vi om vedkommende har vært utsatt for at noen har stjålet eller tatt ut penger fra deres kontoer. Dette er ikke identitetstyveri, men simpelt tyveri. Identitetstyveri er det først når en person har misbrukt ditt navn i vinnings henseende. Til sist vil vi undersøke hvor tillitsfull den norske befolkning er, og i hvilken grad de utsetter seg for muligheten for at noen kan stjele og misbruke deres identitet.

1.2 Datamateriale

Dataene i denne rapporten er hentet fra SIFO-surveyen. Dette er en survey i regi av SIFO som gjennomføres kontinuerlig, og hvor et landsrepresentativt utvalg av forbrukere inngår. Det er grunn til å påpeke forskjellen i innsamlingsmetode denne gang fra tidligere SIFO-surveys. Tidligere har vi benyttet telefonintervju (CATI), mens denne gangen har vi benyttet web-baserte intervjuer. Årets SIFO-survey er gjennomført av TNS Gallup. Den ble gjennomført i mars 2011.

Respondentene er trukket fra et panel på ca. 50.000. Disse har sagt seg er villig til å delta i undersøkelser. Innsamlingsmetoden i form av web-intervju er undersøkelser som gjennomføres via e-mail. Disse ligner på postale undersøkelser ved at de er selvadministrerende. Siden internettbefolkningen gjennomgående har et noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen generelt, og er noe underrepresentert blant de eldre, er utvalget derfor forhåndsstratifisert etter alder, kjønn, bosted og utdanningsnivå, og så trukket tilfeldig innen hvert stratum. Resultatene er imidlertid vektet etter fordelingen på kjønn, alder og utdanning i totalbefolkningen, og vil derfor kunne betraktes som representativ for hele befolkningen i aldersgruppen 18-80 år. 1124 respondenter svarte på web-undersøkelsen. Spørreskjemaet er i vedlegg.

2 Tap og tyverier av personlige dokumenter

2.1 Oversikt over simple tyverier og identitetstyverier

Identitetstyveri er som nevnt et komplekst fenomen og kan være vanskelig å avgrense. Det er ikke enighet om hvordan identitetstyveri skal defineres eller forstås (McNally & Newman 2008). Selve begrepet er også kritisert, da det påpekes at offeret slett ikke mister sin identitet etter et identitetstyveri, slik det er vanlig med andre tyverier. Identiteten blir snarere kopiert og misbrukt. De fleste enes om at identitetstyveri handler om uautorisert tilegning av andres personopplysninger og /eller identifikasjonspapirer i den hensikt å misbruke disse. Men der slutter enigheten. Noen ser ut til å reservere identitetstyveri for vinningsforbrytelser, mens for eksempel identitetstyveriprojektet i Norge også inkluderer det å skade en annens omdømme (NorSIS 2009).

Vår innfallsvinkel er offerstudien. I en tidligere rapport (Berg og Brusdal 2010) ble identitetstyveri beskrevet i to faser, først må man tilegne seg den annens identitet, og så når man har identitetspapirer er det mulig å misbruke den annens identitet for å tilegne seg verdier eller skade en annens omdømme. I første fase har vi indikatorer på tap av fem ulike personlige dokumenter som kan brukes i tilegnelsen av en annens identitet: dette er pass, førerkort, bankkort med bilde, bankkort uten bilde og andre papirer med personopplysninger (Tabell 2:1).

Tabell 2-1: Andel som de siste to årene har mistet/blitt frastjålet ulike dokumenter med personlig opplysninger. (N=1124).

	Prosent	Antall personer i populasjonen (anslag) ¹
Pass	0.8	28424
Førerkort	1.7	60400
Bankkort med bilde	2.9	103036
Bankkort uten bilde	2.4	85271
Andre papirer med personopplysninger	1.6	56847
På annet måte mistet kontroll over personnummer eller kontonummer	1.9	67506

Det er en relativt liten prosentandel av befolkningen som har tapt eller mistet slike dokumenter de siste to årene, men når vi ganger opp disse andelene med befolkningen i alderen 18 til

¹ Vi har ikke beregnet konfidensintervallet, dvs hvilke usikkerhet disse anslagene utgjør.

80 år, som i denne aldersgruppen utgjorde 3.552.951 personer i 2010, vil dette utgjøre en del personer. Totalt sett ser det altså ut til at flere hundre tusen har mistet dokumenter med personlige opplysninger de to siste årene.

I rapporten fra 2010 (Berg og Brusdal) var det registrert hos politiet 133.626 tapte/stjålne pass i løpet av 2004 til 2009. I tillegg meldte Statens veivesen at i 2009 var 55796 førerkort tapt eller stjålet. Dette betyr at svært mange personlige dokumenter er på avveie og kan danne grunnlag identitetstyver.

Hva som har skjedd etter tapet av disse personlige dokumentene vet vi ikke. Det er mulig at ingenting har skjedd, bankkortet er mistet, man sperrer kontoen og ingenting skjer. Andre er mer uheldige. På spørsmål om de noen gang har vært utsatt for at noen har stjålet og tatt ut penger på deres bankkort svarte 5,7 prosent bekræftende og ytterligere 3,8 prosent har opplevd at det har vært tatt ut penger fra kontoen deres på annen måte. Til sammen er det 8,5 prosent som har opplevd *én* eller *begge* deler. Beregner vi hvor mange dette er av befolkningen, utgjør dette 302 001 personer, altså over 300 tusen personer har en eller annen gang vært utsatt for at det urettmessig har blitt tatt ut penger fra deres konto.

Dette er ikke identitetstyveri, men simpelt tyveri. På den annen side har vi sagt at det er en nødvendig forutsetning for den som vil begå et identitetstyveri å ha tilgang til opplysninger som finnes på slike kort. Svært få har opplevd at det har blitt opprettet nye lån eller kreditt i deres navn (0,9 prosent, eller 31.977 personer). Noe mer vanlig er det at noen har kjøpt varer og tjenester i deres navn slik at vedkommende har fått regningen. 3,3 prosent har opplevd dette, og ytterligere tre prosent har opplevd at noen har skadet deres gode navn og rykte mens 1,5 prosent oppgir at navn og rykte er skadet ved misbruk av deres nettidetitet.

Når vi beregner hvor mange som har opplevd *én* eller *flere* av disse hendelsene, utgjør dette 6,8 prosent (N=77) som har vært utsatt for identitetstyveri. Totalt utgjør dette 241.601 personer som en eller annen gang er blitt utsatt for identitetstyveri på en eller flere måter.² I rapporten fra 2010 (Berg og Brusdal) ble det i en undersøkelse fra NorSIS rapportert 5,4 prosent som hadde opplevd noen gang å ha blitt utsatt for noen form for identitetstyveri. Det er litt lavere enn det vi har fått, men innenfor feilmarginene på 5 prosent. Dessuten hadde de stilt kun ett spørsmål, mens vi stilte 4. I vår undersøkelse vil det være lettere å få positive svar.

² Her er det feilmarginer. Hvis vi bruker et konfidensintervall på 5 prosent, vil øvre grense utgjøre 293.830 (8,27 prosent) mens nedre grense utgjør 189.372 personer (5,33 prosent). Dette betyr at intervallet med 293.830 personer og 189.372 personer med 95 prosent sannsynlighet vil inneholde den sanne populasjonsverdi. (SE=0,75*1,96=6,8 +-1.47.

Tabell 2-2: Har du noen gang vært utsatt for at noen har... (N=1124).

	Prosent	Antall personer i populasjonen
<i>Simpelt tyveri</i>		
Stjålet eller tatt ut penger på ditt bankkort?	5,7	202518
Fått ut penger fra dine kontoer på annen måte?	3,8	135012
En eller flere ganger	8,5	302 001
<i>Identitetstyveri</i>		
Opprettet nye lån eller kreditt i ditt navn?	0,9	31977
Kjøpt varer eller tjenester i ditt navn så du har fått regningen?	3,3	117247
Skadet ditt gode navn og rykte ved misbruk av ditt navn?	3,0	106589
Skadet ditt gode navn og rykte ved misbruk av din nettidetitet?	1,5	53294
Identitetstyveri en eller flere ganger	6,8	241.601

Tabell 2-3: Identitetstyveri etter kjønn. Prosent

	Mann	Kvinne	Total
Ikke identitetstyveri	92.4	94.1	93.2
Identitetstyveri	7.6	5.9	6.8
	100.0	100.0	100.0
N	567	556	1123

Ikke sig

Det er en svak overvekt av menn som har blitt utsatt for identitetstyveri, en svak overvekt av den yngste aldersgruppen, og svak overvekt av de med lavere utdanning. Ingen av disse forskjellene er imidlertid signifikante.

Det var ingen forskjeller med hensyn til bosted. Det var f.eks. ikke flere i Oslo enn andre steder i landet som var blitt utsatt for identitetstyveri. Det var heller ingen signifikante forskjeller mht alder og utdanning.

De som mente de var blitt utsatt for identitetstyveri, fikk så spørsmål om de hadde meldt det til henholdsvis politiet og eller banken.

Tabell 2-4: Ble identitetstyveriet meldt... Prosent.

	Til politiet	Til banken
Nei	59	34
Ja	34	62
Vet ikke	7	4
	100	100
N	73	74

De fleste melder identitetstyveriet til banken. Dette er nok fordi det ofte dreier seg om økonomiske forhold.

Tabell 2-5: Sammenheng mellom om de meldte fra til politiet, og eller banken. Prosent

Meldt til politiet	Meldt til banken			Total
	Nei	Ja	Vet ikke	
Nei	76	48	100	60
Ja	24	41		33
Vet ikke		11		7
	100	100	100	100
N	25	44	3	72

Blant dem som har meldt fra til banken, er det 41 prosent som også meldte fra til politiet. Blant dem som *ikke* meldte fra til banken, var det kun 24 prosent som hadde meldt det til politiet. Det er altså en positiv korrelasjon mellom å melde fra til både bank og politi.

De fleste sier at identitetstyveriet ble oppklart. Kun 10 prosent har svart nei. 27 prosent svarer at det ble stoppet gjennom sperring av bankkonto, men en stor andel svarer at det ble stoppet på annen måte.

Tabell 2-6: Ble identitetstyveriet stoppet, eller oppklart, slik at du ikke lenger kan bli rammet? Prosent

Nei	10
Ja, identitetstyveriet er oppklart	14
Ja, gjennom stengning av bankkort/konto	27
Ja, identitetstyveriet er stoppet på annen måte	46
Vet ikke	4
Total	100
N	74

Hvor store verdier har identitetstyven fått ut fra konto, angitt i norske kroner? Blant dem som det hadde blitt tatt ut 100 kr eller mer fra kontoen, var gjennomsnittsbeløpet på kr 16.707. Det høyeste beløpet var på kr 85.000.

Tabell 2-7: Hvor lenge er det siden du første gang ble oppmerksom på at du var utsatt for identitetstyveri? Prosent

	Prosent
Under ett år siden	11
Ett til to år siden	19
To til tre år siden	19
Mer enn tre år siden	51
	100
N	74

Av de som har oppgitt at de har opplevd identitetstyveri har de fleste kun opplevd dette en gang (63 prosent). Men 23 prosent sier at de har opplevd dette to ganger og en liten andel sier at de har opplevd det mer enn to ganger.

2.2 Eksempler på simple tyverier og identitetstyverier

I spørreskjemaet var et åpent spørsmål hvor respondentene kunne beskrive hvordan de ble rammet, hvordan dette har påvirket deres livssituasjon, deres økonomi og tiden til å rydde opp. 64 personer svarte på dette. Ikke alle beskrivelsene var tydelige og enkle å kategorisere, og vi har valgt å gruppere noen av disse utsagnene under ulike overskrifter. Vi har imidlertid valgt ikke å nevne antall under de ulike kategoriene fordi noen ganger er det flere forhold som beskrives i en melding, andre ganger er det svært lite tekst.

2.2.1 Kort stjålet og misbrukt

Dette er noe som skjer ofte. Vi har sett at 5,7 prosent har vært utsatt for dette en eller annen gang og at dette tilsvarte vel 202 000 personer (Se tabell 2.2). Noen ganger er det uforsiktighet hos offeret som kan ha ført til misbruk, andre ganger er de uforskyldt.

«Ble frastjålet ved innbrudd på hotellrom ved tjenestereise. Det var ingen vesentlig påvirkning, og minimal tid på opprydding».

«Jeg var på et utested og en person gikk i min veske som jeg hadde over skuldren og tok ut bankkortet mitt som lå løst i en sidelomme. Tyven hadde tydeligvis registrert koden. Jeg ringte og sperret kortet da jeg oppdaget at det manglet noe».

«Lommeboken min ble stjålet og kortene misbrukt for kr 60.000. Tok lang tid å få ryddet opp».

«Lommeboken stjålet fra lommen i jakken min, som hang over stolryggen bak meg inne på en kafé».

«Lommeboken stjålet fra jakkelommen i trengsel inne på buss».

«Ble frastjålet lommebok, anmeldte forholdet til politiet, begynte å få kredittvurderinger i posten i fra Telenor og fra tilbydere av kredittkort. Måtte opprette en frivillig kredittsperre».

De fleste her forteller om tyverier hvor noen har stjålet kort eller lommebok fra vesken deres i et uoppmerksomt øyeblikk. At man henger vesken over stolryggen når man er ute på kafe eller restaurant er noe som naive nordmenn bør slutte med. Man bør også sørge for å ha kortet på et vanskelig tilgjengelig sted. Innbrudd er det imidlertid vanskeligere å sikre seg mot.

2.2.2 Kort er blitt misbrukt under betalingen

Noen forteller at kortet er blitt misbrukt mens de brukte det. Her kan det være litt vanskeligere å ha kontroll og dermed å gjøre noe selv for å redusere muligheten for at noe skulle skje.

«Visa-kortet ble misbrukt i bar i London – kortet ble «dratt» to ganger i skjul og beløp doblet. Oppdaget først tyveriet da jeg kom hjem, og tok det som en verdifull lærepenge når det gjelder kortbruk i utelivet».

«Brukte Mastercardet mitt for første gang på en bensinstasjon. Automaten var «skimmet», og bankkontoen min ble nesten tømt. Små dollarbeløp til mange forskjellige forretninger ble betalt fra min konto».

«På tur i Brasil ble kredittkort og debetkort skimmet og misbrukt til å kjøpe mange småvarer hvis transaksjon ikke trengte en grundigere sjekk. Siden jeg ikke hadde vært uaktsom dekket bankene tapet og erstattet kortene».

Her må man enten sjekke om automaten har skimmerutstyr, noe som kan være vanskelig, eller passe på ikke å slippe kortet ut av syne under betaling med kort.

2.2.3 Bekjente har brukt ens navn

Noen forteller om bekjente som har bestilt varer og tjenester i ens navn. Dette ser ofte ut til å være primært et ønske om å skade vedkommende, og det er nok lite man kan gjøre for å sikre seg mot denne type identitetstyveri.

«Ble som ung utsatt for at noen kjøpte ting i mitt navn. Ble belemret med regninger som ikke var mine. Fant ut hvem synderen var og han ble konfrontert med saken, og gjorde opp for seg».

«En bekjent leide leilighet i mitt navn og unnlot å betale husleien. Det var huseier som led økonomisk tap. Påvirket ikke min livssituasjon utover å bli sveket og mistenkeliggjort, og en viss angst for hva fyren kunne finne på videre».

«Fraskilt ektefelle fikk innvilget 7 lån i mitt navn ved misbruk av personnummer».

«Ein person som er inngift i familien bestilte varer til meg via nettet grunna nag/sjalusi».

Denne listen er ganske lang, noen forteller om at noen har levert Toto-spill i deres navn, at noen hadde kjøpt møbler på avbetaling i deres navn, fått innvilget billån osv. Det er vanskelig å sikre seg mot slike identitetstyverier. Her er det snarere opp til tilbyder å sjekke at vedkommende er den som han eller hun gir seg ut for å være.

2.2.4 Teknisk svikt

Banksystemet er bygd på tillit og det er lite den enkelte kan gjøre for å sikre seg mot teknisk svikt. Svarene kan imidlertid tyde på at man må utvise en viss forsiktighet når man handler på nettet.

«En person fra USA tok seg inn i datalagringen til en butikk i London der jeg hadde brukt kredittkortet mitt, og butikken hadde ikke kryptert kortet mitt».

«Det ble trukket penger fra min paypal-konto».

«Hadde handlet på internett og i etterkant ble det tatt ut penger fra konto til et ukjent nettsted».

«Hacker fikk tak i mitt kredittkortnummer vi et kjøp fra firma i England. Oppdaget av banken».

2.2.5 Utenlandsturer

En del forteller om identitetstyverier eller misbruk av kort i forbindelse med utenlandsturer. Igjen kan det være vanskelig å sikre seg mot dette, men en viss forsiktighet i hvor man bruker kortet er sikkert på sin plass.

«Det kom inn faste små trekk til en utenlands konto».

«Mitt Mastercard ble kopiert på en restaurant i Miami USA».

2.2.6 Misbruk blant offentlige instanser

Det finnes utro tjenere overalt, i det offentlige og i private bedrifter. Noen av tilbakemeldingene hadde vært utsatt for dette. Igjen er dette noe man ikke kan forsikre seg mot.

«En bankfunksjonær belastet min konto».

«Eurocard og kode stjålet av postbudet».

2.2.7 Etterspill

De færreste skriver at identitetstyveriet har påvirket deres livssituasjon nevneverdig. Noen nevner tap på et par hundre kroner, men det økonomiske ser ut til å være av mindre betydning. Banken er som regel behjelpelig:

«Det var et kontrollorgan i banken som oppdaget det. Banken ryddet opp og det påvirket ikke min livssituasjon eller min økonomi».

«Hacker fikk tak i mitt kredittkort via et kjøp fra et firma i England. Oppdaget av banken og jeg fikk pengene tilbake ganske umiddelbart. Utmerket overvåking og service fra banken!»

Andre er mer uheldige og skriver at det er håpløst å finne hjelp og forståelse og at det er vanvittig at de blir holdt ansvarlig uten å utdype dette noe videre. Noen nevner også at det tar tid å rydde opp etter et identitetstyveri, mange har ofte mistet identifikasjonspapirer, førerkort etc. og man må skaffe seg nytt. Dette er ofte tidkrevende. Andre poengterer særlig de psykiske problemene som en slik hendelse kan forårsake, det vil si at man blir usikker, ikke føler seg trygg etc. Dette er kanskje de mest problematiske sidene ved identitetstyverier. Vi har også sett av tabell 2.4 at kun 10 prosent sier at identitetstyveriet ikke har blitt oppklart.

3 Ulike typer tillitt

Det har vært sagt at Norge fremstår som en åpen buffé for de som vil begå id-kriminalitet (Berg og Brusdal 2010). Den norske befolkning fremstår som svært tillitsfull og på mange måter kan det se ut som de tar få forhåndsregler for å beskytte seg mot id-kriminalitet. Identitetstyveri foregår på mange måter. Muligheten for at en person skal oppleve at hun eller han skal bli utsatt for identitetstyveri kan noe forenklet sies å være et resultat av risikoer den enkelte utsetter seg for eller det kan være risikoer i systemet. Personrisiko henviser til muligheten for å bli frastjålet identiteten for eksempel ved at man ukritisk gir fra seg personlige opplysninger, er uforsiktig med hvordan posten håndteres, ikke skjuler pinkoden når man tar ut penger, mister passet osv. I et intervju på Norgesglasset juli 2009 sier Trude Talberg Furu-lund som jobber i Datatilsynet at ” i Norge har vi tradisjon for å stole på hverandre. Den høye tilliten er et godt samfunnstrekk, men baksiden er at mange av oss har litt for lett for å gi fra oss personopplysninger”.

Tillit er noe relasjonelt og det er mange man kan ha tillit til at man vil få hjelp en i en vanskelig situasjon. Individuer kan også ha tillit til systemer eller institusjoner, såkalt systemtillit. Systemtillit er erfaringsbasert. Ifølge Luhmann (1999) forventer vi at systemer har innebygde, kritiske og selvregulerende kontrollmekanismer som gjør at vi kan stole på systemer.

Ved identitetstyveriet kan vi se på to typer tillit. For det første så kan den enkelte ha tillit til at det er så trygt i Norge at man selv ikke behøver å ta noen forhåndsregler for å beskytte seg mot identitetstyveri. For det andre kan man ha tillit til at de offentlige og økonomiske systemet fungerer slik at det er få huller eller svakheter i kontrollsystemene. F.eks at man forventer at man kan ta penger ut av en bankautomat og det er kun dette beløpet som belastes. Videre at man har tillit til systemet slik at dersom man har blitt utsatt for et identitetstyveri vil dette systemet ordne opp slik at man ikke blir skadelidende. Denne tilliten vil være til ulike systemer som er berørt av identitetstyveriet som f.eks. politi, bank osv. Vi har spurt hvem det norske folk har tillit til at vil rydde opp dersom man har vært utsatt for identitetstyveri.

Av tabell 3.1 ser vi at ved eventuelt identitetstyveri er det størst tillitt til bankens egne kontroll- og sikkerhetssystemer og videre til at banken sørger for at man ikke blir økonomisk skadelidende. Identitetstyveri er vanligvis forbundet med at noen har brukt sin identitet til å tilegne seg dine verdier, vanligvis penger. Det er trolig derfor at det er bankenes kontrollsystemer som topper listen. Det er relativt stor tillit til at bankene selv stopper misbruket og at du ikke blir økonomisk skadelidende dersom du har blitt utsatt for et identitetstyveri.

Det er noen forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til tillit til om man får hjelp dersom man har vært utsatt for et identitetstyveri. Først og fremst er det en større andel av kvinnene som svarer «vet ikke» på alle spørsmålene. Det er ellers en større andel kvinner enn

menn som stoler på at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk, og det er flere kvinner enn menn som mener at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri. Kvinnene fremstår som noe mer usikre enn mennene, det ser ut som de i mindre grad vet hvilke rettigheter og muligheter man har, og det er en større andel som svarer 'vet ikke'.

Tabell 3-1 Har du tillit til at... Prosent. N=1122, Menn 567, Kvinner 555

	Ja	Nei	Vet ikke	Tot	Sig
...bankenes kontroll og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne bankkort	75	12	14	100	
Menn	76	13	11	100	Sig p<.05
Kvinner	73	11	16	100	
...banken sørger for at ikke du blir økonomisk skadelidende hvis din konto blir misbrukt?	74	11	15	100	
Menn	75	13	12	100	Sig p<.01
Kvinner	72	10	18	100	
...politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne pass og sertifikater?	41	33	26	100	
Menn	39	39	22	100	Sig p<.001
Kvinner	44	26	30	100	
...norske myndigheter hjelper deg hvis du blir utsatt for identitetstyveri?	47	26	27	100	
Menn	46	30	24	100	Sig p<.01
Kvinner	48	22	30	100	

Identitetstyveri er et relativt nytt fenomen og folk har ikke noe særlig erfaring med dette. Denne usikkerheten ser vi tydeligere i spørsmålene om man har tillit til at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne pass og sertifikater og at norske myndigheter hjelper de hvis du blir utsatt for identitetstyveri. Her er det en stor andel som svarer «vet ikke».

Alder har stor betydning for om man har tillit til de ulike systemene. Først og fremst er det flere eldre enn yngre som mener at banken sørger for at en ikke blir økonomisk skadelidende hvis ens konto blir misbrukt. Derimot er det flere yngre enn eldre som har tro på at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne pass og sertifikater, og flere yngre enn eldre har tro på at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri. Yngre stoler altså på myndighetene, mens eldre stoler på banken.

Tabell 3-2 Har du tillit til at... etter alder. (Under 30 år N=238, 30-39 år N=202, 40-49 år N=220, 50+ N=463). Prosent

	Ja	Nei	Vet ikke	Tot	Sig
...bankenes kontroll og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjalne bankkort	75	12	14	100	
Under 30 år	71	16	13	100	Ikke sig
30-39 år	72	14	13	100	
40-49 år	78	9	14	100	
50 år+	76	10	14	100	
...banken sørger for at ikke du blir økonomisk skadelidende hvis din konto blir misbrukt?	74	11	15	100	
Under 30 år	63	21	16	100	Sig p<.001
30-39 år	69	13	19	100	
40-49 år	78	11	12	100	
50 år+	80	6	14	100	
...politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjalne pass og sertifikater?	41	33	26	100	
Under 30 år	50	31	19	100	Sig p<.001
30-39 år	45	34	21	100	
40-49 år	40	36	24	100	
50 år+	36	31	23	100	
...norske myndigheter hjelper deg hvis du blir utsatt for identitetstyveri?	47	26	27	100	
Under 30 år	59	25	16	100	Sig p<.001
30-39 år	46	29	25	100	
40-49 år	46	31	24	100	
50 år+	41	24	35	100	

Utdanning hadde ingen betydning for tillit. Derfor viser vi ikke denne tabellen.

Bosted har en viss betydning for tillit. Det er langt færre i Oslo enn de andre stedene som har tillit til at politiet har systemer som stopper misbruk. Det er ellers flere i større og mindre byer som har tillit til at myndighetene ordner opp enn de som bor i Oslo eller distriktene. Det kan tenkes at politiet i Oslo har andre utfordringer som en ellers i landet ikke har, og at folk derfor har mindre tillit til at politiet klarer å ordne opp i alt.

Tabell 3-3 Har du tillit til at... etter bosted. (Oslo N=148, Store byer N=163, Mindre byer N=124, Distrikt N=673). Prosent³

	Ja	Nei	Vet ikke	Tot	Sig
...bankenes kontroll og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne bankkort	75	12	14	100	
Oslo	69	18	13	100	Ikke sig
Store byer	74	12	14	100	
Mindre byer	78	9	13	100	
Distrikt	74	11	14	100	
...banken sørger for at ikke du blir økonomisk skadelidende hvis din konto blir misbrukt?	74	11	15	100	
Oslo	70	17	14	100	Ikke sig
Store byer	72	13	15	100	
Mindre byer	75	9	16	100	
Distrikt	74	11	16	100	
...politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne pass og sertifikater?	41	33	26	100	
Oslo	32	44	24	100	Sig p<.05
Store byer	46	34	20	100	
Mindre byer	45	28	28	100	
Distrikt	41	32	28	100	
...norske myndigheter hjelper deg hvis du blir utsatt for identitetstyveri?	47	26	27	100	
Oslo	42	36	22	100	Sig p<.05
Store byer	51	28	21	100	
Mindre byer	48	24	28	100	
Distrikt	45	25	30	100	

3

Inndelingen er som følger: *Oslo* er Oslo, *Store byer* er Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim. *Mindre byer* er Halden, Moss, Sarpsborg, Fredrikstad, Hamar, Lillehammer, Gjøvik, Drammen, Kongsberg, Horten, Holmestrand, Tønsberg, Sandefjord, Larvik, Porsgrunn, Skien, Notodden, Kragerø. Risør, Grimstad, Arendal, Tvedestrand, Lillesand, Mandal, Farsund, Flekkefjord, Eigersund, Sandnes, Hauge-sund, Flora, Molde, Ålesund, Kristiansund, Steinkjer, Namsos, Bodø, Narvik, Harstad, Tromsø, Vardø, Vadsø og Hammerfest. *Distrikt* er de øvrige kommunene i Norge.

4 I hvilken grad beskytter man seg mot risiko?

Den norske befolkning fremstår som tillitsfull og på mange måter kan det se ut som det tas lite forhåndsregler for å unngå dette. Identitetstyveri kan foregå på mange måter, men det er en nødvendig forutsetning at tyven har tilgang til identiteten til den som skal utsettes for identitetstyveriet.

I hvilken grad man beskytter seg mot mulige tyverier kan være en indikasjon på hvor trygg man føler seg. Vi ønsket å se nærmere på om det norske folk i liten grad er opptatt av å beskytte seg og sitt. Lar de være å låse dører, kaster de papirer med personlige opplysninger i søppelet og gir de frivillig fra seg personlige opplysninger uten å tenke seg om? Vi har stilt noen spørsmål som kan si noe om i hvilken grad det norske folk beskytter seg mot muligheten for at noen kan stjele deres identitet og i hvilken grad de har tillit til at ulike samfunnsinstitusjoner vil beskytte dem mot identitetstyveri (Se Tabell 4.1).

Av tabellen under fremgår det at en relativt stor andel logger alltid av pc'n for at ikke andre skal få tilgang til deres dokumenter (42 prosent), og de river alltid i stykker papirer med konto- og personopplysninger i lesbar form (41 prosent) og alltid skjuler koden når de betaler med bankkort (36 prosent). Legger vi til de som sier at de vanligvis gjør dette er andelen oppe i noen og sytti prosent. Men «vanligvis» kan være et tøyelig begrep og det er mulig at det er noe overrapportering her.

Kun 22 prosent sier at de alltid låser postkassen, mens 68 prosent sier at de aldri gjør dette. Om man låser postkassen eller ikke er avhengig av blant annet hvordan man bor. De som bor i blokker eller leiegårder vil nok alltid låse postkassen sin, mens hos andre vil dette variere. Det er derfor vanskelig å si helt nøyaktig hvor lett det vil være å stjele identitetspapirer i postkassen.

Tabell 4.1: Hvor ofte eller sjelden vil du si at du: Prosent. N=1124

	Aldri	Sjelden	Av og til	Vanligvis	Alltid	Tot
...gir fra deg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon?	51	36	11	2	-	100
...skjuler koden når du betaler med bankkort?	2	6	14	42	36	100
...river i stykker papirer med konto- og personopplysninger i lesbar form?	6	10	15	29	41	100
...logger av PC'n for at ikke andre skal få tilgang til dine dokumenter?	5	10	10	33	42	100
...har låst postkasse	68	4	2	3	22	100

Siste spørsmålet, om man låser postkassen, er et husholdsspørsmål og kan ikke sees i forhold til kjønn, alder og utdanning. Vi kan derimot se det i forhold til bosted.

Når det gjelder kjønn, er det ingen signifikante forskjeller mellom menn og kvinner når det gjelder beskyttelse mot risiko. Derfor viser vi heller ikke fordelingene. Alder og utdanning er det imidlertid visse forskjeller.

Det er oftere de 50 år og eldre som ikke gir fra seg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon enn de som er 50 år og eldre. Det er også oftere eldre enn yngre som skjuler koden når de betaler med bankkort. Likedan er det oftere eldre enn yngre som river i stykker papirer med personopplysninger, og som logger av PC'en for at andre ikke skal få tilgang til dokumenter. En kunne vente at yngre ville være mer forsiktige enn eldre fordi disse har mer kjennskap til IKT. Men eldre er altså mer forsiktig enn yngre.

Tabell 4-1 Hvor ofte vil du si at du.. etter alder. (Under 30 år N=238, 30-39 år N=202, 40-49 år N=220, 50+ N=463). Prosent

	Aldri	Sjelden	Av og til	Vanligvis	Alltid	Sig
...gir fra deg opplysninger som fødselsnummer og bankkonto-nummer på telefon?	51	36	11	2	-	
Under 30 år	46	38	14	3	0	Sig p<.001
30-39 år	40	45	12	4	0	
40-49 år	46	43	10	1	0	
50 år +	62	28	10	0	0	
...skjuler koden når du betaler med bankkort?	2	6	14	42	36	
Under 30 år	2	12	20	47	19	Sig p<.001
30-39 år	4	5	17	41	34	
40-49 år	2	7	13	44	34	
50 år +	1	4	9	40	46	
...river i stykker papirer med konto- og personopplysninger i lesbar form?	6	10	15	29	41	
Under 30 år	10	18	22	25	25	Sig p<.001
30-39 år	9	8	20	26	37	
40-49 år	5	6	16	31	43	
50 år +	2	8	8	33	49	
...logger av PC'n for at ikke andre skal få tilgang til dine dokumenter?	5	10	10	33	42	
Under 30 år	6	14	11	31	38	Sig p<.05
30-39 år	6	11	9	36	38	
40-49 år	2	9	15	31	44	
50 år +	4	8	9	34	46	

Utdanning har også en viss betydning for å utsette seg for risiko. Det er imidlertid gjennomgående at de med høy utdanning som i større grad utsetter seg for risiko sammenlignet med dem med lavere utdanning. Det er flere med lav utdanning som sier de skjuler koden, river i stykker papirer og logger av PC'en.

Tabell 4-2 Hvor ofte vil du si at du.. etter utdanning. (Grunnskole, videreg. Fagutd N= 829, Universitet, høyskole N=295). Prosent

	Aldri	Sjelden	Av og til	Vanligvis	Alltid	Sig
...gir fra deg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon?	51	36	11	2	-	
Grunnskole/videreg/fagutd	52	35	11	2	0	Ikke sig
Universitet/høyskoler	49	38	13	1	0	
...skjuler koden når du betaler med bankkort?	2	6	14	42	36	
Grunnskole/videreg/fagutd	2	5	14	42	38	P=0.01
Universitet/høyskoler	1	10	14	45	30	
...river i stykker papirer med konto- og personopplysninger i lesbar form?	6	10	15	29	41	
Grunnskole/videreg/fagutd	5	10	14	27	44	P=0.001
Universitet/høyskoler	8	10	17	35	31	
...logger av PC'n for at ikke andre skal få tilgang til dine dokumenter?	5	10	10	33	42	
Grunnskole/videreg/fagutd	5	9	10	31	46	P<.01
Universitet/høyskoler	4	12	12	39	33	

Til slutt skal vi nevnte at praksis med å låse postkassen er svært forskjellig etter hvor man bor. I Oslo er det svært vanlig med låste postkasser, men det blir mer og mer uvanlig etter hvor desentralisert man bor. I distriktene er det svært uvanlig å låse postkassen. Dette kan tolkes som et uttrykk for større trygghet, men også som et uttrykk for en annen boligstruktur med en betydelige større andel med egen bolig og egen postkasse.

Tabell 4-3 Hvor ofte vil du si at du.. etter bosted. (Oslo N=148, Store byer N=163, Mindre byer N=124, Distrikt N=673). Prosent

	Aldri	Sjelden	Av og til	Vanligvis	Alltid	Sig
...har låst postkasse	68	5	2	3	22	
Oslo	24	4	0	5	68	P<.001
Store byer	65	3	1	2	28	
Mindre byer	76	2	3	4	14	
Distrikt	77	5	3	3	12	

Identitetstyveri er et relativt nytt fenomen og det norske folk er på noen områder ikke vant til å tenke at man kan bli frastjålet. Kanskje særlig på bygdene har det vært vanlig at man ikke låser dørene. Her kjenner alle, og de fleste har også god oversikt over hvor den enkelte befinner seg til en hver tid.

En canadisk survey viste hvordan folk hadde sikret seg mot identitetstyveri på noen områder.

- 92 prosent sa de aldri eller sjelden ga fra seg personlig informasjon på telefon
- 88 prosent sa de sjekket at ingen så når de taster inn kode i kortterminal eller mini-bank
- 79 prosent rev vanligvis i stykker dokumenter med finansielle- eller viktige personopplysninger før de kastet dem.
- 59 prosent sa de hadde låst postboks

Kilde: Sproule & Archer (2008)

Sammenligner vi Norge med Canada, og slår sammen to av verdiene, sier 87 prosent av de norske at de aldri eller sjelden gir fra seg personlig informasjon på telefon, 78 prosent sier de vanligvis eller alltid skjulte koden når de skulle betale med bankkort, 77 prosent sier de vanligvis eller alltid river i stykker papirer med personlige opplysninger på, og 25 prosent sier de vanligvis eller alltid låser postkassen. Samtlige andeler i Norge ligger lavere enn for Canada, slik at canadierne synes noe mer forsiktige enn nordmenn.

5 Oppsummering

Denne rapporten er en såkalt offerstudie hvor man gjennom et representativt utvalg ser hvor mange som har vært utsatt for identitetstyveri. I en foregående rapport (Berg og Brusdal 2010) ble det skissert en totrinnsmodell for identitetstyveri hvor det i første fase handler om uautorisert tilegnelse av personlige dokumenter som kan brukes i forbindelse med svindel eller tyveri. I neste fase vil disse dokumentene brukes for å tilegne seg økonomiske verdier i en annens navn, eller for å misbruke en annens identitet. Dette er det vi betegner som identitetstyveri.

Våre tall viser at det er et betydelig antall identitetsdokumenter som blir stjålet eller tapt og at flere hundre tusen har mistet dokumenter med personlig opplysninger de siste to årene. Hva som skjer med alle disse dokumentene vet vi ikke, men det skulle ligge til rette for identitetstyveri dersom disse dokumentene faller i gale hender. Svært mange, over 300 tusen, har opplevd at det en gang urettmessig har blitt tatt penger ut av deres konto. Dette er ikke identitetstyveri, men simpelt tyveri. Men det er også mange som har vært utsatt for identitetstyveri. De som har opplevd at det har blitt opprettet lån og kreditt i deres navn, og/eller kjøper varer og tjenester i deres navn, og/eller at deres gode navn og rykte har blitt skadet ved misbruk av deres identitet utgjør 6,8 prosent. Det vil si at om lag 240 000 personer har på en eller annen måte vært utsatt for identitetstyveri. Identitetstyveri er en ubehagelig opplevelse og det tar lang tid å få ryddet opp etter en slik hendelse, selv om de økonomiske problemene er av mindre betydning skaper dette en følelse av utrygghet fordi man ikke vet om identitetstyven har flere forsøk på gang.

De fleste melder fra om identitetstyveriet til banken, trolig fordi dette dreier seg om økonomiske forhold. De fleste har også tillit til at banken ordner opp og sørger for at man ikke blir økonomisk skadelidende, men færre har tillit til at politiet ordner opp. Det er noen forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til tillit til om man får hjelp dersom man har vært utsatt for et identitetstyveri. Først og fremst er det en større andel av kvinnene som svarer «vet ikke» på alle spørsmålene. Det er ellers en større andel kvinner enn menn som stoler på at politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk, og det er flere kvinner enn menn som mener at norske myndigheter hjelper en hvis en blir utsatt for identitetstyveri. Kvinnene fremstår som noe mer usikre enn mennene, det ser ut som de i mindre grad vet hvilke rettigheter og muligheter man har. Dette kan antyde at det er behov for informasjon om hvordan man forholder seg dersom man har vært utsatt for et identitetstyveri.

Bosted har en viss betydning for tillit. Det er langt færre i Oslo enn de andre stedene i landet som har tillit til at politiet har systemer som stopper misbruk. Det er ellers flere i større og mindre byer som har tillit til at myndighetene ordner opp enn de som bor i Oslo eller distrik-

tene. Det kan tenkes at politiet i Oslo har andre utfordringer som en ellers i landet ikke har, og at folk derfor har mindre tillit til at politiet klarer å ordne opp i alt.

Det norske folk har i vært beskrevet som naive og Norge som en åpen buffé når det gjelder identitetstyveri. Også denne studien antyder at folk er for tillitsfulle og dermed lite påpasselige. Mange har beskrevet hendelsesforløpet da de var utsatt for identitetstyveri og det er et forbedringspotensial i hvordan de håndterer sine identitetskort, f.eks. ved å la være å henge håndvesken på stolen når de er på restaurant, skjule inntasting av pin-kode og ikke slippe kortet av synet når man betaler med kort, slik at det ikke bare er å forsyne seg for uærlige mennesker.

Det er også noen forskjeller på hvem som utsetter seg for risiko. Det er oftere de under 50 år som gir fra seg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon enn de som er 50 år og eldre. Det er også oftere eldre enn yngre som skjuler koden når de betaler med bankkort. Likedan er det oftere eldre enn yngre som river i stykker papirer med personopplysninger, og som logger av PC'en for at andre ikke skal få tilgang til dokumenter. En kunne vente at yngre ville være mer forsiktige enn eldre fordi disse har mer kjennskap til IKT. Utdanning har også en viss betydning for å utsette seg for risiko. Det er imidlertid gjennomgående at de med høy utdanning i større grad utsetter seg for risiko sammenlignet med dem med lavere utdanning. Det er flere med lav utdanning som sier de skjuler koden, river i stykker papirer og logger av PC'en.

Rapporten viser at det norske folk er noe mindre påpasselige enn f.eks. Canada i hvilken grad de beskytter seg mot innsyn i personlige dokumenter. Det er et betydelig potensiale i å lære folk ikke å gi fra seg personlige opplysninger over telefon, i å skjule koden når de bruker bankkort, og rive i stykker papirer med konto- og personopplysninger. Sist, men ikke minst kan det være hensiktsmessig å få folk til å ha lås på postkassen. Identitetstyveri er et økende problem og det er lite som tyder på at forsøk på identitetstyverier vil avta. Det er derfor viktig at norske kvinner og menn utvikler gode rutiner for å beskytte seg mot identitetstyverier.

Litteratur

Angell, Arnt (2009): Nordmenn er spesielt lett lurte. NTB, DN.no:

<http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1661937.ece>

Nedlastet 23. desember 2009.

Elster, J (2000): Trust and emotions. *Sociologi i dag* – Tillit, no 3/2000. Novus forlag, Oslo

ESS (European Social Survey) (2009): Komparative resultater fra tretti land: «folk flest er til å stole på, eller om en ikke kan være forsiktig nok i møte med andre mennesker». Referert i *Aftenposten* 15.10.09: Sjødal, H. & P.A. Johansen (2009): Nordmenn er Europas mest naive.

Luhmann, N. (1968) (1999) *Tillid – en mekanisme til reduktion av social kompleksitet*. København: Hans Reitzels Forlag

McNally, M.M. & G. R. Newman (2008): Charting the Conceptual Landscape of Identity Theft. In: McNally & Newman (2008): *Perspectives on Identity Theft*. Crime Prevention Studies. Vol.23, Monsey: Criminal Justice Press; Devon: Willan Publishing Cullompton, pp.33-55.

NorSIS (2009): *Identitetstyveri- Strategi og tiltaksplan for identitetstyveriprojektet*. Godkjent av styringsgruppen 19. november 2009. www.idtyveri.info

Sproule, S. & N. Archer (2008): Measuring Identity Theft in Canada 2008: Consumer Survey – Working Paper #23, www.merc-mcmaster.ca/working-papers/measuring-identity-theft-in-canada-2008-consumer-survey, McMaster University, Ontario, Canada. Nedlastet 15.12.2009

Vedlegg

id1 - Har du i løpet av de siste to årene mistet eller blitt frastjålet:

TAP AV PERSONLIGE DOKUMENTER OG PAPIRER Har du i løpet av de siste to årene mistet eller blitt frastjålet:

	Ja	Nei	Vet ikke
Pass	☐	☐	☐
Førerkort/sertifikat	☐	☐	☐
Bankkort med bilde	☐	☐	☐
Bankkort uten bilde	☐	☐	☐
Andre papirer med personopplysninger	☐	☐	☐

q1_f - Har du på annen måte mistet kontroll over personnummer eller kontonummer?

Har du på annen måte mistet kontroll over personnummer eller kontonummer?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

id2 - Har du noen gang vært utsatt for at noen har..:

Har du noen gang vært utsatt for at noen har..:

	Ja	Nei	Vet ikke
..stjålet og tatt ut penger på ditt bankkort?	☐	☐	☐
..fått ut penger fra dine kontoer på annen måte?	☐	☐	☐
..opprettet nye lån eller kreditt i ditt navn?	☐	☐	☐
..kjøpt varer eller tjenester i ditt navn så du har fått regningen?	☐	☐	☐
..skadet ditt gode navn og rykte ved misbruk av ditt navn?	☐	☐	☐
..skadet ditt gode navn og rykte ved misbrukt din nettidetitet?	☐	☐	☐

CONDITION	f('id2')['2']== '1' f('id2')['3']== '1' f('id2')['4']== '1'
	true
Question ()	false

id9 - Dine svar tyder på at du har vært utsatt for det som blir kalt identitetstyveri, det vil si at noen har misbrukt identiteten din i vinnings hensikt. Ble identitetstyveriet meldt...

Dine svar tyder på at du har vært utsatt for det som blir kalt identitetstyveri, det vil si at noen har misbrukt identiteten din i vinnings hensikt. Ble identitetstyveriet meldt...

	Ja	Nei	Vet ikke
...til politiet?	☐	☐	☐
...til banken?	☐	☐	☐

id10 - Ble identitetstyveriet stoppet, eller oppklart, slik at du ikke lenger kan bli rammet?

Ble identitetstyveriet stoppet, eller oppklart, slik at du ikke lenger kan bli rammet?

- Nei
- Ja, identitetstyveriet er oppklart (ID-tyven tatt)
- Ja, gjennom stengning av bankkort/konto
- Ja, identitetstyveriet er stoppet på annen måte
- Vet ikke

id11a - Omtrent hvor store verdier har ID-tyven fått ut ved å benytte identiteten din, omregnet i norske kroner?

Omtrent hvor store verdier har ID-tyven fått ut ved å benytte identiteten din, omregnet i norske kroner?

Skriv inn tall

id12a - Hvor lenge er det siden du første gang ble oppmerksom på at du var utsatt for identitetstyveri?

Hvor lenge er det siden du første gang ble oppmerksom på at du var utsatt for identitetstyveri?

- Under ett år siden
- Ett til to år siden
- To til tre år siden
- Mer enn tre år siden

id12b - Hvor mange ganger har ID-tyven rammet deg?

Hvor mange ganger har ID-tyven rammet deg?

Skriv inn tall

CONDITION	f('id12b').toNumber()>=2	
	Question id13(Og hvor lenge er det siden du sist ble rammet?)	true

id13 - Og hvor lenge er det siden du sist ble rammet?

Og hvor lenge er det siden du sist ble rammet?

- Under ett år siden
 Ett til to år siden
 To til tre år siden
 Mer enn tre år siden

END ||| Condition f('id12b').toNumber()>=2

END ||| Condition f('id2')['2']=='1' || f('id2')['3']=='1' || f('id2')['4']=='1'

t11 - Har du tillit til at..:

Har du tillit til at..:

	Ja	Nei	Vet ikke
..bankenes kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne bankkort?	☐	☐	☐
..banken sørger for at ikke du blir økonomisk skadelidende hvis din konto blir misbrukt?	☐	☐	☐
..politiets kontroll- og sikkerhetssystemer stopper misbruk av stjålne pass og sertifikater?	☐	☐	☐
..norske myndigheter hjelper deg hvis du blir utsatt for identitetstyveri?	☐	☐	☐

t15 - Hvor sjelden eller ofte vil du si at du..

Hvor sjelden eller ofte vil du si at du..

	Aldri	Sjelden	Av og til	Vanligvis	Alltid
..gir fra deg opplysninger som fødselsnummer og bankkontonummer på telefon?	☐	☐	☐	☐	☐
..skjuler koden når du betaler med bankkort?	☐	☐	☐	☐	☐
..river i stykker papirer med konto- og personopplysninger i lesbar form?	☐	☐	☐	☐	☐
..logger av PC'n for at ikke andre skal få tilgang til dine dokumenter?	☐	☐	☐	☐	☐
..har låst postkasse	☐	☐	☐	☐	☐

idtekst - Du har nevnt at du har vært utsatt for ID-tyveri. Vi vil sette pris på om du med egne ord kunne beskrive hvordan du ble rammet, hvordan dette har påvirket din livssituasjon, din økonomi og tiden brukt på å rydde opp

Du har nevnt at du har vært utsatt for ID-tyveri. Vi vil sette pris på om du med egne ord kunne beskrive hvordan du ble rammet, hvordan dette har påvirket din livssituasjon, din økonomi og tiden brukt på å rydde opp

(skriv inn i feltet under)

END

Condition f('id2')['2']=='1' || f('id2')['3']=='1' || f('id2')['4']=='1'